7.2 Належне представництво при захисті прав, свобод та інтересів у порядку цивільного судочинства

Поняття представництва у цивільному процесі та його значення

Представництво у цивільному процесі є одним із ключових процесуальних інститутів, що забезпечує реалізацію права особи на судовий захист. Воно полягає у здійсненні процесуальних прав та обов'язків учасника справи іншою особою – **представником** – від імені та в інтересах особи, яку він представляє.

Право на представництво випливає з конституційного права на правову допомогу та судовий захист.

«Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.»

(частина перша статті 59 Конституції України)

Крім того, Конституція України визначає роль адвокатури у здійсненні представництва:

«Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.»

(частина друга статті 59 Конституції України)

Таким чином, представництво у суді є однією з форм реалізації конституційної гарантії права на правову допомогу.

Законодавче визначення представництва у цивільному процесі

Цивільний процесуальний кодекс України передбачає можливість участі особи у справі через представника.

«Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.»

(частина перша статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Отже, участь через представника є альтернативною або додатковою формою участі у процесі.

Сутність процесуального представництва

Представництво у цивільному судочинстві має такі характерні риси:

- представник діє від імені іншої особи;
- процесуальні наслідки його дій виникають безпосередньо для особи, яку він представляє;

- повноваження представника визначаються законом або довіреністю;
- представництво здійснюється у межах процесуальних прав сторони.

Представник не є самостійним учасником спору, а виступає носієм процесуальних прав довірителя.

Відмінність від матеріально-правового представництва

Процесуальне представництво відрізняється від представництва у цивільному праві (матеріального представництва), яке регулюється Цивільним кодексом України.

Матеріальне представництво спрямоване на вчинення правочинів у сфері цивільних правовідносин, тоді як процесуальне представництво має на меті захист прав у суді.

Функції представництва у цивільному процесі

Представництво виконує важливі функції:

- забезпечує доступ до правосуддя;
- сприяє ефективному захисту прав та інтересів особи;
- компенсує відсутність спеціальних юридичних знань;
- гарантує професійний характер судового захисту;
- забезпечує реалізацію принципу змагальності.

Значення представництва для учасників процесу

Представництво є особливо важливим у випадках, коли особа:

- не має достатніх правових знань;
- не може особисто брати участь у судовому процесі;
- є малолітньою або недієздатною;
- перебуває за межами України;
- потребує професійної правничої допомоги.

У таких випадках представник фактично забезпечує можливість реалізації права на судовий захист.

Представництво як гарантія справедливого суду

Інститут представництва є складовою права на справедливий суд, оскільки дозволяє особі ефективно відстоювати свої права перед судом і забезпечує баланс між сторонами процесу.

Він також сприяє належній організації судового розгляду та підвищує якість правосуддя.

Узагальнення

Отже, представництво у цивільному процесі – це форма участі особи у судовому розгляді через іншу уповноважену особу, яка діє від її імені та в її інтересах. Воно є важливим процесуальним механізмом реалізації

конституційного права на правову допомогу та судовий захист і забезпечує ефективне здійснення цивільного судочинства.

Нормативні засади представництва у цивільному судочинстві

Представництво у цивільному процесі регулюється комплексом нормативно-правових актів, що визначають право особи на правову допомогу, коло осіб, які можуть здійснювати представництво, порядок підтвердження повноважень представника та межі його діяльності. Основними джерелами правового регулювання є Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Конституційні засади представництва

Конституція України закріплює право кожної особи на професійну правничу допомогу та визначає адвокатуру як інститут, що забезпечує її надання.

«Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.»

(частина перша статті 59 Конституції України)

«Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.»

(частина друга статті 59 Конституції України)

Ці положення є фундаментом процесуального представництва і гарантують можливість участі у справі через фахівця у галузі права.

Крім того, Конституція встановлює спеціальну роль адвокатури у судочинстві:

«Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.»

(частина третя статті 131² Конституції України)

Таким чином, Основний Закон запроваджує принцип професійного представництва у суді (так звану адвокатську монополію), але допускає винятки, встановлені законом.

Законодавче регулювання у Цивільному процесуальному кодексі України

ЦПК України містить системні положення щодо представництва у цивільному процесі.

«Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.»

(частина перша статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Ця норма встановлює дві рівноправні форми участі у процесі:

- особисту участь (самопредставництво);
- участь через представника.

Кодекс також визначає, хто може бути представником у суді.

«Представником у суді може бути адвокат або законний представник.»

(частина перша статті 60 Цивільного процесуального кодексу України)

Отже, загальним правилом є здійснення представництва адвокатом, а законні представники діють у випадках, передбачених законом (наприклад, щодо малолітніх або недієздатних осіб).

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Цей закон визначає правовий статус адвоката та його повноваження щодо представництва інтересів клієнта.

«Адвокат здійснює представництво і захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у судах…»

(пункт 2 частини першої статті 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)

Таким чином, адвокат є професійним суб'єктом представництва, діяльність якого спрямована на забезпечення кваліфікованої правничої допомоги.

Адвокатська монополія у цивільному судочинстві

Конституційна норма про виключність адвокатського представництва не є абсолютною. Закон допускає випадки, коли представництво можуть здійснювати інші особи, зокрема законні представники або керівники юридичних осіб у порядку самопредставництва.

ЦПК України передбачає:

- можливість особистої участі сторони;
- участь законних представників;
- самопредставництво юридичних осіб через їх органи.

Це забезпечує баланс між професійною правничою допомогою та доступністю правосуддя.

Значення нормативного регулювання представництва

Нормативні засади представництва забезпечують:

- реалізацію конституційного права на правову допомогу;
- професійний характер судового захисту;
- процесуальну рівність сторін;
- ефективність судового розгляду;
- гарантії справедливого суду.

Чітке правове регулювання дозволяє уникнути зловживань і забезпечує належну участь представника у процесі.

Узагальнення

Отже, нормативні засади представництва у цивільному судочинстві ґрунтуються на конституційному праві на правову допомогу та детально регламентуються ЦПК України і Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Вони визначають коло осіб, які можуть бути представниками, порядок здійснення представництва та його межі, забезпечуючи ефективний і професійний захист прав, свобод та інтересів учасників цивільного процесу.

Види представництва у цивільному процесі

Представництво у цивільному судочинстві здійснюється у різних формах залежно від підстав виникнення повноважень представника, правового статусу особи, яку представляють, та характеру правовідносин. Цивільний процесуальний кодекс України передбачає можливість участі у справі як особисто, так і через представника, що обумовлює існування кількох видів процесуального представництва.

Загальне правило встановлено у ЦПК України:

«Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.»

(частина перша статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Законне представництво

Законне представництво виникає безпосередньо на підставі закону і не потребує спеціального уповноваження від особи, яку представляють. Воно застосовується у випадках, коли особа не може самостійно здійснювати свої процесуальні права.

ЦПК України встановлює:

«Права, свободи та інтереси малолітніх і неповнолітніх осіб, а також недієздатних осіб захищають у суді їхні законні представники.»

(зміст частини першої статті 59 Цивільного процесуального кодексу України)

Законними представниками є, зокрема:

- батьки;
- усиновлювачі;
- опікуни;
- піклувальники;
- інші особи, визначені законом.

Особливістю законного представництва є те, що повноваження представника випливають із сімейних або опікунських правовідносин і підтверджуються відповідними документами (свідоцтво про народження, рішення органу опіки тощо).

Договірне (добровільне) представництво

Договірне представництво виникає на підставі волевиявлення особи, яка доручає представнику здійснювати її процесуальні права. Воно оформлюється довіреністю або іншим документом, що підтверджує повноваження.

Загальне правило щодо представника встановлено ЦПК України:

«Представником у суді може бути адвокат або законний представник.»

(частина перша статті 60 Цивільного процесуального кодексу України)

Договірне представництво найчастіше здійснюється адвокатом, який надає професійну правничу допомогу на підставі договору про надання правничої допомоги.

Особливості цього виду представництва:

- виникає за ініціативою особи;
- може бути припинене за її волею;
- обсяг повноважень визначається довіреністю або договором;
- представник діє в інтересах довірителя.

Представництво юридичних осіб

Юридичні особи можуть брати участь у справі як через представників, так і шляхом самопредставництва через свої органи управління.

ЦПК України встановлює:

«Юридична особа бере участь у справі через свого керівника або іншу особу, уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту чи положення, або через представника.»

(зміст частини третьої статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Отже, юридична особа може бути представлена:

- керівником (директором);
- іншим уповноваженим працівником;
- адвокатом;
- іншою особою, визначеною законом.

Представництво органів державної влади та місцевого самоврядування

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші юридичні особи публічного права також можуть виступати у цивільному процесі через свої органи або представників.

Таке представництво здійснюється:

- посадовими особами органу;
- уповноваженими працівниками;
- адвокатами.

Особливістю є те, що такі суб'єкти можуть діяти як у власних інтересах, так і в інтересах держави чи територіальної громади.

Самопредставництво

Самопредставництво є особливою формою участі у процесі, коли особа здійснює свої процесуальні права без залучення представника.

ЦПК України прямо допускає таку можливість:

«Особа може брати участь у справі особисто (самопредставництво).»

(випливає зі статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Самопредставництво характерне для:

- фізичних осіб;
- керівників юридичних осіб;
- уповноважених осіб органів влади.

Воно забезпечує доступність правосуддя та не потребує спеціальної юридичної кваліфікації.

Значення класифікації видів представництва

Поділ представництва на види має важливе практичне значення, оскільки:

- визначає підстави виникнення повноважень представника;
- впливає на порядок підтвердження цих повноважень;
- визначає межі процесуальних дій представника;
- забезпечує належний захист прав осіб, які не можуть діяти самостійно.

Узагальнення

Отже, у цивільному процесі існують різні види представництва: законне, договірне, представництво юридичних осіб і органів влади, а також самопредставництво. Кожен із них має власні підстави виникнення та особливості реалізації, але всі вони спрямовані на забезпечення ефективного судового захисту прав, свобод та інтересів учасників цивільного процесу.

Особи, які можуть бути представниками у суді

Коло осіб, які можуть здійснювати представництво у цивільному процесі, чітко визначене Конституцією України та Цивільним процесуальним кодексом України. Законодавець виходить із принципу професійної правничої допомоги, встановлюючи загальне правило адвокатського представництва, але передбачає низку винятків для законних представників, органів юридичних осіб та випадків самопредставництва.

Адвокат як загальний суб'єкт представництва

Конституція України закріплює виключну роль адвокатури у здійсненні представництва в суді.

«Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.»

(частина третя статті 131² Конституції України)

Це положення встановлює загальне правило професійного представництва у судах усіх юрисдикцій, у тому числі цивільної.

Цивільний процесуальний кодекс України конкретизує це правило:

«Представником у суді може бути адвокат або законний представник.»

(частина перша статті 60 Цивільного процесуального кодексу України)

Отже, якщо представництво здійснюється не на підставі закону (наприклад, батьками), воно має здійснюватися адвокатом.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає зміст повноважень адвоката:

«Адвокат здійснює представництво і захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у судах…»

(пункт 2 частини першої статті 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)

Таким чином, адвокат є професійним суб'єктом представництва, діяльність якого спрямована на надання кваліфікованої правничої допомоги.

Законні представники

Законне представництво застосовується щодо осіб, які не мають повної цивільної процесуальної дієздатності або потребують особливого захисту.

ЦПК України встановлює:

«Права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді їхні законні представники.»

(частина перша статті 59 Цивільного процесуального кодексу України)

Крім того:

«Права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років можуть захищати в суді їхні законні представники.»

(частина друга статті 59 Цивільного процесуального кодексу України)

До законних представників належать:

- батьки;
- усиновлювачі;
- опікуни;
- піклувальники;
- інші особи, визначені законом.

Їхні повноваження підтверджуються документами, що встановлюють відповідний статус (свідоцтво про народження, рішення органу опіки, судове рішення тощо), а не довіреністю.

Самопредставництво фізичних осіб

ЦПК України прямо допускає можливість особистої участі у справі без представника.

«Сторона, третя особа… можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво)…»

(частина перша статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Самопредставництво означає здійснення особою своїх процесуальних прав і обов’язків без залучення адвоката або іншого представника.

Це є важливою гарантією доступності правосуддя, оскільки особа не зобов’язана користуватися послугами представника.

Самопредставництво юридичних осіб

Юридичні особи також можуть брати участь у справі без адвоката через свої органи управління.

ЦПК України передбачає:

«Юридична особа бере участь у справі через свого керівника або іншу особу, уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту чи положення...»

(частина третя статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Такими особами можуть бути:

- керівник юридичної особи (директор, голова тощо);
- член виконавчого органу;
- інша особа, уповноважена установчими документами;
- особа, яка діє на підставі закону.

У цьому випадку довіреність не потрібна, оскільки повноваження випливають із статуту або закону.

Представництво юридичних осіб через адвоката або іншу особу

Юридична особа може також залучити представника.

Частина третя статті 58 ЦПК України передбачає:

«...або через представника.»

У такому випадку представником, як правило, виступає адвокат, який діє на підставі договору про надання правничої допомоги та відповідних підтвердних документів.

Представництво органів державної влади та місцевого самоврядування

Органи публічної влади, будучи юридичними особами публічного права, беруть участь у цивільному процесі за правилами, встановленими для юридичних осіб.

Вони можуть діяти через:

- керівника органу;
- іншу уповноважену посадову особу;
- адвоката;
- представника за довіреністю (у випадках, визначених законом).

У цивільному процесі такі органи виступають як рівноправні учасники приватноправових відносин.

Особи, які не можуть бути представниками у суді

Обмеження щодо кола осіб, які можуть здійснювати представництво у цивільному процесі, встановлені статтею 61 Цивільного процесуального кодексу України. Ці обмеження спрямовані на забезпечення незалежності суду, недопущення конфлікту інтересів, зловживань

процесуальними правами та гарантування справедливого судового розгляду.

ЦПК України прямо визначає перелік осіб, які не можуть бути представниками у суді.

«Не можуть бути представниками в суді:

1. *особи, які не мають цивільної процесуальної дієздатності;*
2. *судді, слідчі, прокурори, крім випадків, коли вони діють як представники відповідних органів або як законні представники;*
3. *особи, інтереси яких суперечать інтересам особи, яку вони представляють.»*

(стаття 61 Цивільного процесуального кодексу України)

Особи, які не мають цивільної процесуальної дієздатності

Це особи, які за законом не можуть самостійно здійснювати процесуальні права і обов'язки. До них належать:

- недієздатні особи;
- малолітні особи;
- інші особи, цивільна дієздатність яких обмежена судом.

Такі особи не можуть представляти інших, оскільки самі потребують представництва.

Судді, слідчі, прокурори

Закон забороняє цим особам здійснювати представництво у цивільному процесі, щоб забезпечити незалежність судової влади та уникнути використання службового становища.

Водночас допускаються винятки:

- коли вони представляють відповідний орган державної влади;
- коли виступають законними представниками (наприклад, щодо власних дітей).

Особи з конфліктом інтересів

Не можуть бути представниками особи, інтереси яких суперечать інтересам особи, яку вони повинні представляти.

Конфлікт інтересів може виникати, зокрема, коли:

- особа має власний інтерес у справі;
- представляє іншу сторону у тому самому спорі;
- перебуває у правовідносинах, що можуть вплинути на об'єктивність представництва.

Таке обмеження забезпечує добросовісність процесу та реальний захист прав довірителя.

Значення встановлених обмежень

Встановлення законодавчих заборон щодо представництва має важливе процесуальне значення, оскільки:

- гарантує належний характер правничої допомоги;
- запобігає зловживанням процесуальними правами;
- забезпечує неупередженість судового розгляду;
- захищає інтереси особи, яку представляють;
- підтримує авторитет судової влади.

Узагальнення

Отже, стаття 61 ЦПК України встановлює вичерпний перелік осіб, які не можуть бути представниками у цивільному процесі: осіб без цивільної процесуальної дієздатності, суддів, слідчих і прокурорів (за загальним правилом), а також осіб із конфліктом інтересів. Ці обмеження спрямовані на забезпечення законності, об'єктивності та справедливості судового розгляду.

Значення визначення належного представника

Чітке законодавче визначення кола представників має принципове значення, оскільки:

- забезпечує законність судового розгляду;
- гарантує професійний характер правничої допомоги;
- запобігає участі неналежних осіб у процесі;
- забезпечує ефективний захист прав і інтересів сторін;
- сприяє реалізації принципу справедливого суду.

Підсумок

Отже, представниками у цивільному процесі можуть бути адвокати, законні представники, керівники та уповноважені особи юридичних осіб, а також інші особи у випадках, передбачених законом. Загальним правилом є здійснення представництва адвокатом, однак закон передбачає винятки у вигляді законного представництва та самопредставництва. Правильне визначення особи представника є необхідною умовою законності судового розгляду та ефективного захисту прав, свобод і інтересів учасників цивільного процесу.

Самопредставництво сторін та юридичних осіб у цивільному процесі

Самопредставництво є однією з форм участі у цивільному судочинстві, за якої особа здійснює свої процесуальні права та обов'язки без залучення представника. Цей інститут забезпечує реалізацію конституційного права

на судовий захист та доступність правосуддя, оскільки не зобов'язує особу користуватися професійною правничою допомогою.

Самопредставництво фізичних осіб

Цивільний процесуальний кодекс України прямо передбачає право особи брати участь у справі особисто.

«Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.»

(частина перша статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Самопредставництво означає, що фізична особа:

- самостійно подає позовну заяву або інші процесуальні документи;
- особисто бере участь у судових засіданнях;
- надає докази та пояснення;
- здійснює інші процесуальні дії.

Для самопредставництва не потрібно спеціальної юридичної освіти чи статусу адвоката.

Самопредставництво юридичних осіб

Юридичні особи також можуть брати участь у справі без адвоката через свої органи або уповноважених осіб.

ЦПК України встановлює:

«Юридична особа бере участь у справі через свого керівника або іншу особу, уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту чи положення…»

(частина третя статті 58 Цивільного процесуального кодексу України)

Таким чином, самопредставництво юридичної особи здійснюється через:

- керівника (директора, голову правління тощо);
- члена виконавчого органу;
- іншу посадову особу, повноваження якої визначені установчими документами;
- особу, уповноважену законом.

У цьому випадку довіреність не вимагається, оскільки повноваження випливають із закону або установчих документів.

Підтвердження повноважень особи, що здійснює самопредставництво юридичної особи

Особа, яка діє від імені юридичної особи, повинна підтвердити свої повноваження відповідними документами, зокрема:

- установчими документами (статутом, положенням);
- рішенням про призначення на посаду;

- випискою з Єдиного державного реєстру;
- іншими документами, що підтверджують право діяти від імені юридичної особи.

Це забезпечує перевірку законності участі такої особи у процесі.

Самопредставництво органів державної влади та місцевого самоврядування

Органи публічної влади, як юридичні особи публічного права, також можуть брати участь у цивільному процесі через свої органи або посадових осіб.

Вони можуть діяти через:

- керівника органу;
- іншу уповноважену посадову особу;
- працівника органу, уповноваженого законом або внутрішніми актами.

У цьому випадку представництво має характер самопредставництва юридичної особи.

Співвідношення самопредставництва та адвокатського представництва

Конституція України встановлює правило професійного представництва адвокатами, однак не позбавляє особу права брати участь у справі особисто.

«Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді…» (частина третя статті 131² Конституції України)

Отже, адвокатська монополія стосується саме представництва іншої особи, а не самостійної участі у процесі.

Значення самопредставництва

Самопредставництво має важливе процесуальне значення, оскільки:

- забезпечує доступність судового захисту;
- дозволяє особі безпосередньо відстоювати свої права;
- не потребує витрат на правничу допомогу;
- гарантує автономію учасника процесу;
- сприяє оперативності розгляду справи.

Водночас ефективність самопредставництва залежить від обізнаності особи з процесуальними нормами.

Узагальнення

Отже, самопредставництво є формою участі сторін та інших учасників у цивільному процесі без залучення представника. Фізичні особи можуть діяти особисто, а юридичні особи – через свої органи або уповноважених

посадових осіб. Цей інститут забезпечує реалізацію права на судовий захист і доступ до правосуддя, поєднуючи можливість особистої участі з правом на професійну правничу допомогу.

Повноваження представника та їх обсяг

Питання про повноваження представника є одним із центральних у темі процесуального представництва, оскільки саме від належного визначення й підтвердження обсягу цих повноважень залежить законність вчинення процесуальних дій у цивільній справі. У цивільному процесі представник не діє від власного імені: він реалізує процесуальні права та виконує процесуальні обов'язки тієї особи, яку представляє. Це прямо закріплено у статті 64 ЦПК України: *«Представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки»*

Отже, зміст повноважень представника визначається, з одного боку, законом, а з іншого – тим, у якому обсязі ці повноваження надані йому довірителем або підтверджені відповідним документом.

Загальне правило про обсяг повноважень представника

Базове правило цивільного процесу полягає в тому, що представник, який належним чином допущений до участі у справі, користується всією сукупністю процесуальних прав учасника справи, якого він представляє, якщо інше прямо не обмежено. Це випливає із поєднаного тлумачення статті 64 ЦПК України та статей 43, 49 ЦПК України. Стаття 64 визначає сам принцип заміщення у процесі, а стаття 43 встановлює універсальний перелік процесуальних прав та обов'язків учасників справи. Зокрема, учасники справи мають право: *«ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень»*; *«подавати докази; брати участь у судових засіданнях… брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам»*; *«подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування… і заперечення»*; *«оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках»*.

Таким чином, якщо представник уповноважений на ведення справи, він може:

- подавати позов, відзив, відповідь на відзив, заперечення та інші процесуальні документи;
- знайомитися з матеріалами справи;
- подавати та досліджувати докази;
- брати участь у судових засіданнях;
- ставити запитання іншим учасникам процесу;

- заявляти клопотання, відводи, пояснення;
- оскаржувати судові рішення;
- вчиняти інші процесуальні дії в інтересах довірителя.

Процесуальні обов'язки представника

Оскільки представник здійснює також процесуальні обов'язки особи, яку представляє, на нього поширюються вимоги статті 43 ЦПК України про належну поведінку учасника процесу. Учасники справи зобов'язані, зокрема: *«виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу»*; *«сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи»*; *«подавати усі наявні у них докази… не приховувати докази»*; *«виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки»*.

Це означає, що представник не лише реалізує права довірителя, а й несе обов'язок діяти добросовісно, сумлінно та в межах процесуального закону. Представник не може зловживати процесуальними правами. Стаття 44 ЦПК України прямо передбачає: *«Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається»*.

Більше того, закон прямо допускає застосування процесуальних санкцій до представника: у випадку зловживання процесуальними правами суд може залишити без розгляду або повернути відповідну заяву, а також застосувати інші заходи процесуального примусу.

Загальні та спеціальні повноваження представника

У теорії цивільного процесу повноваження представника традиційно поділяють на:

- загальні;
- спеціальні.

Загальні повноваження охоплюють усі звичайні процесуальні дії, необхідні для ведення справи: подання доказів, участь у засіданнях, подання клопотань, виступ у судових дебатах, ознайомлення з матеріалами справи, отримання копій рішень тощо. Такі повноваження виникають із самого факту належного допуску представника до справи та підтвердження його статусу документами відповідно до статті 62 ЦПК України.

Спеціальні повноваження – це повноваження на вчинення тих процесуальних дій, які мають особливо важливі наслідки для матеріальних і процесуальних прав довірителя. Частина друга статті 64 ЦПК України встановлює: *«Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері»*.

Із цієї норми випливає важливий практичний висновок: якщо довіритель бажає виключити або обмежити право представника на вчинення певних дій, це має бути прямо зазначено в документі, що підтверджує повноваження. І навпаки, якщо обмеження не застережені, представник вважається таким, що наділений повноваженнями на повне ведення справи в межах загальних процесуальних прав.

Зв'язок повноважень представника з процесуальними правами сторін

Особливо важливо враховувати, що обсяг повноважень представника залежить і від того, кого саме він представляє – позивача, відповідача, третю особу, заявника чи іншу особу. Так, крім загальних прав учасника справи, сторони мають додаткові спеціальні права, передбачені статтею 49 ЦПК України. Зокрема:

- *«позивач вправі відмовитися від позову (всіх або частини позовних вимог), відповідач має право визнати позов (всі або частину позовних вимог)»*;
- *«позивач вправі збільшити або зменшити розмір позовних вимог»*;
- *«відповідач має право подати зустрічний позов»*

Якщо від імені сторони діє представник, саме він у межах наданих йому повноважень реалізує ці права. Але з огляду на їхню суттєвість для правового становища довірителя, питання про можливість вчинення таких дій має бути чітко співвіднесене зі змістом довіреності або ордера. У практиці це означає, що при підготовці повноважень представника необхідно максимально конкретно визначати, чи вправі він:

- змінювати предмет або підставу позову;
- збільшувати або зменшувати позовні вимоги;
- відмовлятися від позову;
- визнавати позов;
- укладати мирову угоду;
- подавати апеляційну чи касаційну скаргу.

Хоча стаття 64 ЦПК України формулює це через правило про застереження обмежень, для належної процесуальної безпеки довірителя спеціальні дії мають бути чітко врегульовані у документі про повноваження представника.

Документальне підтвердження повноважень і його вплив на їх обсяг

Обсяг повноважень представника нерозривно пов'язаний із документом, яким вони підтверджуються. Частина перша статті 62 ЦПК України встановлює, що повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені, зокрема:

- *«довіреністю фізичної або юридичної особи»*;
- *«свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна»*.

Для адвоката спеціально передбачено, що його повноваження підтверджуються одним із таких документів:

- *«довіреністю»*;
- *«ордером, виданим відповідно до Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"»*;
- *«дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги»*

Саме тому обсяг повноважень представника повинен оцінюватися не абстрактно, а через аналіз конкретного документа, долученого до матеріалів справи.

Межі здійснення представництва

Представник не може діяти поза межами наданих повноважень або всупереч інтересам особи, яку представляє. Це випливає як із загального змісту статті 64 ЦПК України, так і з положень статті 61 ЦПК України, що встановлює заборону представництва при конфлікті інтересів. Зокрема, особа не може бути представником, якщо вона *«у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя»*.

Отже, межі представництва визначаються:

- законом;
- документом, що підтверджує повноваження;
- інтересами особи, яку представляють;
- забороною конфлікту інтересів.

Припинення або обмеження повноважень представника

Частина третя статті 64 ЦПК України прямо встановлює: *«Підстави і порядок припинення представництва за довіреністю визначаються Цивільним кодексом України»*.

Це означає, що припинення повноважень представника у процесі пов’язане не лише з процесуальними, а й із матеріально-правовими нормами про довіреність. З практичної точки зору це може мати місце у разі:

- скасування довіреності;
- відмови представника від здійснення представництва;
- закінчення строку довіреності;
- припинення юридичної особи;

- смерті фізичної особи у випадках, визначених законом.

Якщо повноваження представника припинилися, він втрачає право вчиняти від імені довірителя будь-які подальші процесуальні дії.

Значення належного визначення обсягу повноважень представника

Чітке визначення повноважень представника має ключове значення для цивільного процесу, оскільки:

- забезпечує законність усіх процесуальних дій;
- запобігає перевищенню представником своїх повноважень;
- захищає інтереси довірителя від небажаних процесуальних наслідків;
- дозволяє суду оцінити допустимість конкретної процесуальної дії;
- сприяє процесуальній визначеності та стабільності судового розгляду.

Узагальнення

Отже, повноваження представника у цивільному процесі становлять визначений законом і підтверджений належними документами обсяг процесуальних прав та обов'язків, які представник здійснює від імені особи, яку представляє. Загальне правило закріплене у статті 64 ЦПК України: представник реалізує всі процесуальні права і обов'язки довірителя, а будь-які обмеження мають бути прямо застережені у довіреності або ордері. Водночас обсяг цих повноважень повинен оцінюватися у взаємозв'язку зі статтями 43, 49, 61 і 62 ЦПК України, які визначають загальні права учасників справи, спеціальні права сторін, обмеження представництва та порядок підтвердження повноважень.

Підтвердження повноважень представника

Підтвердження повноважень представника є обов'язковою процесуальною передумовою його участі у справі. Без належного підтвердження суд не може визнати особу уповноваженим представником сторони чи іншого учасника процесу. Основне нормативне регулювання цього питання міститься у статті 62 Цивільного процесуального кодексу України, а окремі наслідки пов'язані також зі статтями 63 і 64 ЦПК України.

Загальне правило про документи, що підтверджують повноваження

ЦПК України прямо встановлює: *«Повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами: 1) довіреністю фізичної або юридичної особи; 2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення*

опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна». Це означає, що закон розрізняє договірне представництво, яке здебільшого підтверджується довіреністю, і законне представництво, яке підтверджується документами про сімейний чи опікунський статус.

Отже, для належного допуску представника до участі у справі суд повинен перевірити не абстрактне посилання на представництво, а конкретний документ, прямо передбачений процесуальним законом.

Довіреність фізичної особи

Для представництва інтересів фізичної особи загальним документом є довіреність. ЦПК України встановлює спеціальні вимоги до її форми: *«Довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою»*. Таким чином, проста письмова форма для підтвердження представництва фізичної особи у цивільному процесі не є загальним правилом; закон вимагає належного посвідчення довіреності.

Крім того, закон передбачає спеціальний процесуальний механізм посвідчення довіреності безпосередньо у межах судового розгляду. У разі задоволення клопотання про посвідчення довіреності на ведення справи суд постановляє ухвалу, про що робиться запис у протоколі судового засідання, а сама довіреність або її копія, засвідчена підписом судді, приєднується до матеріалів справи. Це важливе практичне правило, оскільки воно дозволяє усунути процесуальну перешкоду без виходу особи за межі судового провадження.

Окремо ЦПК України передбачає ще один спеціальний випадок: *«Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення»*. Це правило спрямоване на забезпечення реального доступу до правосуддя особам, які користуються механізмами безоплатної правничої допомоги.

Довіреність юридичної особи

Для представництва юридичної особи ЦПК України встановлює інше правило. Частина третя статті 62 ЦПК України визначає: *«Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (кваліфікованим електронним підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами»*. Отже, закон прямо визнає як паперову форму підтвердження повноважень, так і електронну, якщо використовується кваліфікований електронний підпис.

Це означає, що суд повинен перевіряти не лише сам факт подання довіреності, а й те, чи підписана вона саме тією посадовою особою, яка уповноважена діяти від імені юридичної особи відповідно до закону або установчих документів.

Документи, що підтверджують повноваження адвоката

Особливі правила встановлені для адвоката як професійного представника. Частина четверта статті 62 ЦПК України передбачає: *«Повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України "Про безоплатну правничу допомогу"»*. Отже, на відміну від звичайного представника, адвокат може підтвердити свої повноваження не лише довіреністю, а й ордером або дорученням системи безоплатної правничої допомоги.

Тут важливо підкреслити, що ЦПК України формулює саме альтернативний перелік документів: достатньо одного з них, якщо він відповідає вимогам закону. Це має практичне значення, оскільки в реальному процесі адвокат найчастіше подає саме ордер, а не нотаріальну довіреність.

Документи законних представників

Законне представництво підтверджується не довіреністю, а документами, які посвідчують сам юридичний факт виникнення статусу законного представника. Частина перша статті 62 ЦПК України прямо називає серед таких документів *«свідоцтво про народження дитини або рішення про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна»*. Це означає, що батьки підтверджують свої повноваження свідоцтвом про народження дитини, а опікуни чи піклувальники – рішенням компетентного органу або суду про призначення.

Якщо під час розгляду справи з'ясується, що малолітня, неповнолітня, недієздатна або обмежено дієздатна особа не має належного законного представника, суд застосовує механізми, передбачені статтею 63 ЦПК України. Зокрема, суд може за поданням органу опіки та піклування призначити опікуна або піклувальника та залучити його до участі у справі як законного представника; крім того, суд може замінити законного представника, якщо той не має права вести справу або якщо цього потребують інтереси малолітньої чи неповнолітньої особи.

Засвідчення копій і долучення документів до справи

Процесуальний закон чітко регламентує, у якій формі суд може прийняти документи, що підтверджують повноваження. Частина п'ята статті 62 ЦПК України встановлює: *«Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді»*. А частина шоста передбачає: *«Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи»*. Отже, суд може працювати як з оригіналами, так і з

належним чином засвідченими копіями, але такі документи обов'язково мають бути приєднані до справи.

Електронна форма підтвердження повноважень

З урахуванням розвитку електронного судочинства ЦПК України окремо врегулював питання підтвердження повноважень у цифровій формі. Частина сьома статті 62 ЦПК України встановлює: *«У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, на які накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до вимог закону…»*. Це означає, що електронні документи про повноваження є допустимими, якщо вони оформлені згідно з вимогами закону та правил функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи.

Крім того, частина восьма статті 62 ЦПК України передбачає: *«У разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання»*. Отже, якщо документ про повноваження вже є у матеріалах справи, повторне його подання не є обов'язковим; якщо ж такого документа ще немає, його необхідно додати саме під час подання відповідного процесуального документа.

Документи, посвідчені за кордоном

Особливе правило встановлено для довіреностей та інших документів, посвідчених в інших державах. Частина дев'ята статті 62 ЦПК України визначає: *«Довіреності або інші документи, які підтверджують повноваження представника і були посвідчені в інших державах, повинні бути легалізовані в установленому законодавством порядку, якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України»*. Це означає, що для використання в українському цивільному процесі іноземного документа про представництво, як правило, потрібна його консульська легалізація або інший передбачений міжнародним договором спосіб підтвердження автентичності.

Зв'язок підтвердження повноважень із межами представництва

Сам факт подання документа про представництво підтверджує не лише право діяти від імені іншої особи, а й межі таких дій. Частина друга статті 64 ЦПК України встановлює: *«Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері»*. Отже, саме з аналізу довіреності чи ордера суд робить висновок, чи вправі представник, наприклад, відмовитися від позову, укласти мирову угоду, визнати позов чи вчинити інші значущі процесуальні дії.

Практичне значення належного підтвердження повноважень

Належне підтвердження повноважень представника має фундаментальне значення для всього цивільного процесу, оскільки:

- забезпечує законність участі представника у справі;
- унеможливлює вчинення процесуальних дій сторонньою або неуповноваженою особою;
- дозволяє суду точно визначити межі представництва;
- захищає довірителя від перевищення представником наданих йому прав;
- гарантує процесуальну визначеність і допустимість процесуальних дій. Ці наслідки прямо випливають із системного зв'язку статей 62 і 64 ЦПК України.

Узагальнення

Отже, підтвердження повноважень представника у цивільному процесі здійснюється виключно тими документами, які прямо передбачені статтею 62 ЦПК України: довіреністю фізичної або юридичної особи, свідоцтвом про народження дитини, рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна, а для адвоката – також ордером або дорученням органу безоплатної правничої допомоги. Довіреність фізичної особи має бути нотаріально посвідчена або посвідчена іншою уповноваженою особою у передбачених законом випадках, а довіреність юридичної особи – підписана або підписана кваліфікованим електронним підписом уповноваженої посадової особи. Електронна форма документів про представництво допускається за наявності кваліфікованого електронного підпису, а іноземні документи, як правило, потребують легалізації. Саме належне підтвердження повноважень забезпечує законність участі представника у справі та правильне визначення меж його процесуальних дій.

Заміна представника та припинення представництва у цивільному процесі

Заміна представника є процесуально допустимою і поширеною ситуацією у цивільному судочинстві, оскільки сторона або інший учасник справи має право в будь-який момент змінити особу, яка здійснює представництво, або відмовитися від нього взагалі. Це право випливає із принципу диспозитивності цивільного процесу та свободи розпорядження своїми процесуальними правами. Водночас така заміна повинна здійснюватися з дотриманням вимог щодо підтвердження повноважень нового представника і належного припинення повноважень попереднього.

Основне процесуальне правило встановлене статтею 64 Цивільного процесуального кодексу України:

«Підстави і порядок припинення представництва за довіреністю визначаються Цивільним кодексом України»

(стаття 64 ЦПК України)

Отже, питання припинення повноважень попереднього представника і заміни його іншим вирішується з урахуванням норм Цивільного кодексу України про довіреність, а також норм ЦПК України про підтвердження повноважень.

Право сторони на заміну представника

Сторона або інший учасник справи має право:

- змінити представника;
- залучити кількох представників одночасно;
- відмовитися від представництва;
- перейти до самопредставництва.

Таке право випливає з загального положення про участь у справі особисто або через представника.

«Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника»

(стаття 58 ЦПК України)

Використання сполучника «та (або)» означає, що сторона може одночасно діяти сама і через представника або змінювати форму участі в процесі.

Порядок заміни представника

Заміна представника здійснюється шляхом:

1. припинення повноважень попереднього представника;
2. подання документів, що підтверджують повноваження нового представника;
3. повідомлення суду про зміну представництва.

Новий представник допускається до участі у справі лише після підтвердження його повноважень відповідно до статті 62 ЦПК України.

«Повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами:

1. *довіреністю фізичної або юридичної особи;*
2. *свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником…»*

(стаття 62 ЦПК України)

Для адвоката додатково передбачено:

«Повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів:

1. *довіреністю;*
2. *ордером…;*
3. *дорученням органу… безоплатної правничої допомоги»* (стаття 62 ЦПК України)

Без подання такого документа суд не може допустити нового представника до участі у справі.

Припинення повноважень попереднього представника

Заміна представника передбачає припинення повноважень попереднього, якщо сторона не бажає мати кількох представників.

Підстави припинення представництва за довіреністю визначені статтею 248 Цивільного кодексу України.

«Представництво за довіреністю припиняється у разі:

1. *закінчення строку довіреності;*
2. *скасування довіреності особою, яка її видала;*
3. *відмови представника від вчинення дій…;*
4. *припинення юридичної особи…;*
5. *смерті фізичної особи…»*

(стаття 248 ЦК України)

Найчастіше при заміні представника використовується саме скасування довіреності.

Стаття 249 ЦК України встановлює:

«Особа, яка видала довіреність, має право в будь-який час її скасувати».

Особа зобов'язана повідомити про це представника та третіх осіб, для представництва перед якими вона була видана.

У процесуальному контексті такою третьою особою є суд.

Відмова представника від участі у справі

Ініціатором припинення представництва може бути також сам представник.

«Представник має право відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю»

(стаття 250 ЦК України)

Він зобов'язаний повідомити про це довірителя.

У судовому процесі представник повинен також повідомити суд, інакше може виникнути ситуація, коли суд вважає його уповноваженим і надсилає процесуальні документи саме йому.

Можливість одночасної участі кількох представників

ЦПК України не обмежує кількість представників однієї сторони. Відповідно, заміна представника не завжди означає припинення повноважень попереднього – сторона може залишити попереднього представника та додати нового.

У такому разі всі представники діють паралельно в інтересах довірителя.

Заміна законного представника

Особливості має заміна законного представника.

Стаття 63 ЦПК України передбачає:

«Якщо під час розгляду справи буде встановлено, що малолітня чи неповнолітня особа… позбавлена законного представника, суд зупиняє провадження у справі та ініціює перед органом опіки та піклування питання про призначення опікуна чи піклувальника».

Крім того:

«Суд може замінити законного представника, якщо він не має права вести справу або якщо це необхідно для захисту інтересів малолітньої чи неповнолітньої особи»

(стаття 63 ЦПК України)

Таким чином, у випадку законного представництва заміна може здійснюватися не лише за ініціативою сторони, а й за рішенням суду в інтересах особи, яка потребує захисту.

Процесуальні наслідки заміни представника

Після належної заміни представника:

- новий представник набуває всіх процесуальних прав довірителя;
- попередній втрачає право діяти від його імені (якщо повноваження припинено);
- процесуальні документи надсилаються новому представнику;
- суд враховує зміну представництва при визначенні строків та порядку розгляду справи.

Суд повинен забезпечити можливість реалізації права на захист, тому у разі заміни представника може бути відкладено розгляд справи для ознайомлення нового представника з матеріалами.

Особливості заміни адвоката

Якщо представником є адвокат, заміна може відбутися шляхом:

- припинення договору про надання правничої допомоги;
- відкликання ордера;

- видачі нового ордера іншому адвокату.

Для суду визначальним є подання нового документа, що підтверджує повноваження іншого адвоката, та відсутність чинних повноважень попереднього.

Значення інституту заміни представника

Можливість заміни представника забезпечує:

- реалізацію права особи на ефективний захист;
- свободу вибору правничої допомоги;
- гнучкість процесу;
- недопущення примусу до небажаного представництва;
- забезпечення принципу справедливого суду.

Узагальнення

Отже, заміна представника у цивільному процесі є проявом диспозитивності та свободи особи у здійсненні своїх процесуальних прав. Вона здійснюється шляхом припинення повноважень попереднього представника відповідно до норм Цивільного кодексу України та підтвердження повноважень нового представника згідно зі статтею 62 ЦПК України. Особливий порядок передбачений для заміни законного представника, яка може здійснюватися судом в інтересах малолітніх, неповнолітніх або недієздатних осіб. Належна заміна представника гарантує законність процесуальних дій, ефективність судового захисту та дотримання принципу справедливого судового розгляду.

Процесуальні наслідки участі представника та відповідальність за неналежне представництво

Участь представника у цивільному процесі має безпосередні юридичні наслідки для особи, яку він представляє, оскільки представник діє не від власного імені, а від імені довірителя. Саме тому закон визначає як обсяг процесуальних наслідків таких дій, так і механізми відповідальності у разі неналежного здійснення представництва.

Базове правило закріплене у статті 64 Цивільного процесуального кодексу України:

«Представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки»

(стаття 64 ЦПК України)

Отже, усі процесуальні дії представника прирівнюються до дій самої сторони.

Обов'язковість процесуальних дій представника для довірителя

Оскільки представник діє від імені особи, яку представляє, наслідки його процесуальної поведінки покладаються саме на довірителя.

Зокрема, представник має право:

- подавати позов, заяви, клопотання, пояснення;
- подавати докази;
- брати участь у судових засіданнях;
- оскаржувати судові рішення;
- здійснювати інші процесуальні дії.

Ці права випливають із статті 43 ЦПК України:

«Учасники справи мають право… подавати докази; брати участь у судових засіданнях… ставити питання іншим учасникам справи… подавати заяви та клопотання… оскаржувати судові рішення»

(стаття 43 ЦПК України)

Якщо такі дії вчинені представником у межах повноважень, вони вважаються діями довірителя і породжують для нього відповідні юридичні наслідки.

Обов'язки представника та вимога добросовісності

Представник зобов'язаний діяти добросовісно та сумлінно.

Стаття 44 ЦПК України встановлює:

«Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається».

Крім того, учасники справи зобов'язані:

«виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу; сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи; подавати усі наявні у них докази…»

(стаття 43 ЦПК України)

Оскільки представник здійснює права і обов'язки довірителя, ці вимоги поширюються і на нього.

Наслідки перевищення повноважень представником

Представник не може діяти поза межами наданих йому повноважень.

Частина друга статті 64 ЦПК України встановлює:

«Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері».

Отже:

- якщо обмеження не зазначені – представник вважається уповноваженим на повне ведення справи;
- якщо обмеження існують – представник не має права їх порушувати.

У разі вчинення дій без повноважень суд може не визнати їх юридично значущими або вимагати підтвердження позиції довірителя.

Відповідальність за зловживання процесуальними правами

Закон передбачає можливість застосування процесуальних санкцій до представника.

Стаття 44 ЦПК України передбачає, що у разі зловживання процесуальними правами суд може:

- залишити заяву або клопотання без розгляду;
- повернути відповідну заяву;
- застосувати заходи процесуального примусу.

Зокрема, глава 13 ЦПК України передбачає такі заходи процесуального примусу, як:

- попередження;
- видалення із залу судового засідання;
- тимчасове вилучення доказів;
- привід;
- штраф.

Ці заходи можуть застосовуватися і до представника, якщо саме він порушує процесуальний порядок.

Наслідки неналежної поведінки представника для сторони

Неналежна поведінка представника може негативно вплинути на процесуальне становище довірителя.

Наприклад:

- неподання доказів у встановлений строк;
- неявка у судове засідання без поважних причин;
- несвоєчасне подання процесуальних документів;
- неправильне оформлення заяв.

Оскільки представник діє від імені сторони, такі порушення вважаються порушеннями самої сторони і можуть призвести до:

- залишення позову без розгляду;
- відмови у задоволенні позову;
- втрати можливості подати докази;
- інших процесуальних наслідків.

Особливості відповідальності адвоката

Якщо представником є адвокат, крім процесуальної відповідальності, можливі також:

- дисциплінарна відповідальність відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- цивільно-правова відповідальність перед клієнтом за договором про надання правничої допомоги.

Однак для суду ключовим є саме процесуальний аспект – належність і законність вчинених дій.

Значення інституту відповідальності представника

Наявність механізмів відповідальності за неналежне представництво забезпечує:

- ефективність судового захисту;
- дотримання процесуальної дисципліни;
- баланс інтересів сторін;
- недопущення затягування процесу;
- реалізацію принципу справедливого суду.

Узагальнення

Отже, участь представника у цивільному процесі породжує для довірителя всі юридичні наслідки вчинених ним процесуальних дій, оскільки представник діє від його імені. Закон покладає на представника обов'язок діяти добросовісно, у межах повноважень та з повагою до суду і інших учасників процесу. У разі перевищення повноважень або зловживання процесуальними правами суд може застосувати процесуальні санкції, а негативні наслідки неналежного представництва, як правило, несуть саме особи, чиї інтереси представляються. Таким чином, належне здійснення представництва є важливою гарантією ефективного та справедливого судового розгляду.

Загальний підсумок

Інститут представництва у цивільному судочинстві забезпечує можливість ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб шляхом участі у справі через уповноважених осіб – представників. Цивільний процесуальний кодекс України чітко визначає види представництва (договірне і законне), коло осіб, які можуть бути представниками, випадки обов'язкового професійного представництва адвокатом, а також вимоги до підтвердження повноважень представника та меж здійснення ним процесуальних дій.

Представник діє від імені особи, яку представляє, і здійснює її процесуальні права та обов'язки, тому наслідки його дій безпосередньо покладаються на довірителя. Водночас закон встановлює гарантії

належного представництва: вимоги до процесуальної дієздатності представника, заборону конфлікту інтересів, обов'язок добросовісної поведінки та можливість застосування процесуальних санкцій у разі зловживання правами.

Процесуальне законодавство також передбачає механізми зміни або припинення представництва, включаючи заміну представника, відмову від представництва, припинення довіреності чи законного статусу представника, що забезпечує свободу особи у виборі способу захисту своїх прав.

Таким чином, належне представництво є важливою складовою гарантій доступу до правосуддя та реалізації права на судовий захист, сприяє ефективності цивільного процесу, дотриманню принципів змагальності, рівності сторін і справедливого судового розгляду.